

Utvärderingsrapport Arabiska

UFN har utvärderat huvudområdet arabiska. Utvärderingen har genomförts av UFN:s utskott för granskning av utbildning (UGU) ISLL.

Rapporten baserar sig på sakkunnigyttranden och de skriftliga underlag som togs fram 2022 (självvärderingar inklusive bilagor från arabiska, matris över kurser/examensmål, ett urval bedömningskriterier, kurs- och utbildningsplaner, samt ett urval kursanalyser). Därutöver har intervjuer med två studenter genomförts och ingått i utskottets underlag.

De skriftliga underlagen har granskats av externa sakkunniga universitetslektor Astrid Ottosson al Bitar, Stockholms universitet, och universitetslektor Andreas Hallberg, Göteborgs universitet, som lämnat varsitt yttrande.

Dialog med representanter för utbildningen inklusive ämnesföreträdare om utkast till utvärderingsrapport, har genomförts 7 mars 2023.

1. Profil och utveckling

Utbildningens kunskapsbidrag vid Högskolan Dalarna

Utbildningen i arabiska vid HDa kan leda till en kandidatexamen. I samarbete med Svenska som andraspråk (SVA) ges också kurser inom ämneslärarprogrammet med inriktningen Modersmål arabiska. Program och kursansvar för dessa kurser ligger inom SVA. Dessa kurser ingår inte i huvudområdet arabiska, men utgör en del av ämnets undervisning och påverkar ämnesmiljön. Hela utbildningen går att läsa nätbaserat.

Självvärderingen beskriver huvudområdet som uppbyggt på en bas av kurser i språkkunskap, sedan följer kurser inriktade på litteratur och avancerad grammatik innan metodkurs och examensarbete. Studenterna kan fortsätta vid ett annat lärosäte i Sverige eller utomlands. Utbildningen är upplagd för att skapa förutsättningar för studenterna att utveckla god språkförmåga. Examenskravet på 120 hp i huvudområdet för de studenter som studerar från nybörjarnivå skiljer sig i detta sammanhang från övriga lärosäten i Sverige, där huvudområdena omfattar 90 hp varav 45 språkfärdighet och resten realia. Ämnet arabiska har under lång tid undervisats som ett skriv- och lässpråk där muntliga färdigheter inte har prioriterats. Detta håller på att ändras inom de flesta europeiska utbildningar idag och vid HDa är muntlig färdighet inslag i alla språkkurser. En viktig del av utbildningen är seminarierna där studenterna förväntas delta aktivt för att diskutera med varandra och läraren.

I utbildningen används inte gängse läroböcker i arabiska utan miljön har utarbetat eget undervisningsmaterial. Från och med arabiska II används autentiska texter och i arabiska III–V består den största delen av materialet av litterära texter, nyhetsartiklar, filmer och sånger utöver grammatikundervisning. Ämnesmiljöns profil i nuläget är främst arabisk litteratur, och extra litteraturkurser ges utöver de kurser som leder till kandidatexamen.

Efter kandidatexamen har studenter möjlighet att söka vidare till magister/masterutbildning i

arabiska i Sverige eller utomlands. Det finns också möjlighet att fortsätta på högre nivå vid HDa inom Interkulturella litteraturstudier. Många studenter väljer att läsa kurser i arabiska för att sedan komplettera med didaktiska kurser och ta ut en lärarexamen.

Enligt självvärderingen kan utbildningens användbarhet i arbetslivet mätas på olika sätt. Utöver arbete i arabisktalande länder, kan en yrkesverksam polis/förskolepedagog/läkare/socialekreterare/bibliotekarie läsa en eller flera kurser i arabiska för att få insyn i arabisk kultur och vissa språkkunskaper. En annan grupp studenter är SFI-lärare som läser kurserna för att bättre kunna stötta sina egna elever genom att anlägga ett kontrastivt perspektiv på svensk och arabisk grammatik. Kurserna är också vidareutbildning för modersmållärare, specifikt inom litteratur där skolans läroplan lägger stor vikt.

Sakkunnigas kommentarer

Sakkunniga uppfattar att arabiska vid HDa utmärker sig både nationellt och internationellt i att a) vara distansbaserad, b) ha en utpräglad litteraturinriktning, och c) undervisa arabiska enligt den arabiska grammatiktraditionen. Att utbildningen förs huvudsakligen på distans gör den tillgänglig för många studenter som annars inte hade haft möjlighet att studera arabiska. Stora delar av den pedagogiska inriktningen i språkundervisningen är svår att värdera eftersom den bygger på egenproducerat material som inte finns tillgängligt för värdering.

I självvärderingen påpekas att stort fokus läggs på muntlig färdighet och detta som en del av en trend inom de flesta europeiska utbildningar i arabiska där förändringar mot ett större intresse för muntlig språkfärdighet kan iakttas. Fokus tycks ligga på muntlig språkfärdighet i modern standardarabiska. I lärandemålen för kursen ”Arabiska II” anges dock att studenterna ska ”visa viss insikt om skillnaden mellan standardarabiska och de olika arabiska dialekterna” och efter att ha gått igenom ”Arabiska III” ska studenterna kunna ”urskilja utmärkande särdrag i de syriska och egyptiska dialekterna i jämförelse med MSA”. Här kunde det ha varit intressant att få närmare veta något om hur stor del av kurserna som ägnas åt dialekt och hur detta är utformat.

Något som utmärker utbildningen är ett mycket starkt arabiskt perspektiv med ett tidigt införande av arabiska som undervisningsspråk med svenska och engelska som stödspråk och användande av enbart arabiska som undervisningsspråk på några av fördjupningskurserna. På högre nivåer används också referenslitteratur på arabiska. Den grammatiska analysen tycks till en stor del göras på arabiska och i lärandemålen för kursen Arabiska V anges att man studerar grunderna i *balagha*.

I vilken grad utbildningen förbereder för yrkeslivet är svårt att bedöma eftersom a) graden av språklig färdighet kan variera stort mellan individer som genomgått en sådan utbildning, b) de erhållna kunskaperna kan omsättas på olika sätt i yrkeslivet, och c) studentgruppen varierar stort i graden av förkunskaper, från rena nybörjare till modersmålstalare.

Få studenter som börjar en arabiskutbildning utan tidigare kunskaper i ämnet når efter fullgjord kandidatutbildning en sådan nivå av språklig färdighet att den kan omsättas professionellt. Detta gäller speciellt distansutbildning där möjligheterna för interaktion mellan studenter, en viktig del i språkfärdighetsutveckling, är begränsad. Å andra sidan kan den kulturella kompetensen utbildningen ger vara av stort värde inom många yrkesgrupper, vilket också betonas i självvärderingen i det att utbildningen ger “en möjlighet att starta en konversation med och visa intresse för arabisktalande de möter”. Denna effekt dämpas dock av det att studenter under utbildningen inte ges färdigheter i en talad form av arabiska (dialekt) och därmed endast ges möjlighet att konversera på standardarabiska, vilket inte är språket för normal konversation. För vissa yrkesgrupper, såsom lärare och bibliotekarier, kan dock de kunskaper i arabiska som

utbildningen vid HDa ger vara tillräckligt konkret behjälplig för att fungera som en specialkompetens som ökar anställningsbarheten.

För redan arabisktalande studenter är situationen annorlunda. För arabisktalande studenter som söker sig till nybörjarkurser i språket (en stor andel på alla svenska lärosäten) är dessa kurser på ett mycket konkret sätt förberedande för ett yrkesliv som lärare i det att de ger akademiska poäng i ämnet som kan räknas för yrkeskvalifikation. Dessa studenter har dock genom undervisning i sina hemländer i regel erhållit en konservativ preskriptiv språksyn och studerat arabiska i enlighet med den arabiska grammatiktraditionen. Det är därför viktigt för dem att få tillgång till andra sätt att värdera och analysera språk, till exempel genom studier av dialekt och en mer universell allmängrammatik.

Studenternas kommentarer

Båda de intervjuade studenterna framhåller att distansundervisningen är en förutsättning för deras studier. Det förekommer tekniska problem för vissa studenter, men för det mesta fungerar det bra. De tycks dock sakna kontakten med andras studenter då de dels säger att det varit bra om bra om studenterna hade uppmuntrats att träffas online utanför schemalagd tid, dels gärna ser schemalagd möjlighet att träffa andra studenter online.

Nämndens kommentarer

- Valet av traditionell arabisk lingvistik diskuterades i dialog med utbildningen. Valet att fokusera på traditionell lingvistik påverkar inte studenternas övergångsmöjligheter, och enligt uppgift är studenter som byter lärosäte väl förberedda inom såväl språkfärdighet som grammatik. För att gå vidare till högre nivå inom allmänlingvistik krävs dock någon form av komplettering, vilket gäller generellt för nybörjarspråk även vid andra lärosäten. En möjlighet till utveckling skulle vara att förstärka de allmänlingvistiska perspektiven i kursen *Avancerad arabisk grammatik* på nivå V.
- Nämnden instämmer inte med sakkunnig om att den nätbaserad undervisningen med det upplägg som tillämpas vid HDa inverkar negativt på möjligheterna att utveckla praktiskt användbar språkförmåga.

Omvärldsbevakning och utvecklingsarbete

Självvärderingen ger exempel på systematisk omvärldsbevakning som säkerställer att utbildningen och dess innehåll är relevant för arbetslivet och/eller övergång till högre studier. Lärare och ämnesföreträdare håller sig informerade om de kurser och inriktningar som andra högskolor och universitet erbjuder, för kontinuerlig dialog med studenter om varför de studerar, vad de ser som viktigt och vad de behöver i sina studier, och håller sig informerade om lagändringar gällande modersmålsutbildningen och andra samhälleliga behov relevanta för arabiska.

Exempel på systematiskt arbete för att utvärdera och utveckla utbildningen är bland annat de kursanalyser som genomförs för varje kurstillfälle, samt systematiskt revisionsarbete under sommaruppehållet där kurslitteratur, undervisningsmaterial, uppgifter och undervisningsupplägg går igenom.

Ingen extern granskning eller medbedömning av examensarbete sker.

Självvärderingen redogör vidare för verksamhetens möjligheter och utmaningar för den närmaste femårsperioden. Här nämns den lilla miljöns sårbarhet, och utmaningar att upprätthålla kvalitet för både studenter i arabiska och studenter inom modersmålsutbildningen med

forskningsanknytning inom modersmålsdidaktik. En ytterligare utmaning är att allt fler studenter valt att läsa nybörjarkursen trots att de uppenbarligen inte har behov av den och trots att nivåtest erbjuds, vilket skapar problem för nybörjarstudenter och för lärare.

Bland utvecklingsmöjligheter nämns att arbeta mot magister/masterrättigheter, vilket skulle kräva ytterligare disputerad personal, alternativt att med befintlig personal skapa kurser på avancerad nivå inom ramen för interkulturella litteraturstudier. Möjlighet för och behov av utveckling gäller också det ovannämnda fokuset på didaktiska frågor inom andraspråksinläring och/eller modersmål, där ämnet skulle kunna samarbeta mer med de andra lärarutbildningarna och forskningsmiljöerna inom HDa.

Sakkunnigas kommentarer

De sakkunniga lämnar något olika kommentarer avseende utbildningens utmaningar och utvecklingsmöjligheter. En av de sakkunniga menar att utbildningen kan utvecklas framför allt på tre sätt: genom att använda en kursbok, genom att inkludera kurser i arabisk dialekt och genom stärka kopplingen till modern språkvetenskap. Den sakkunnige utvecklar detta i ett längre resonemang:

Kursbok: Valet att inte använda en av de tillgängliga kursböckerna i arabiska är inte tydligt motiverat i materialet men det antyds att det beror på vikten som läggs vid autentiska texter i undervisningen. Att exponeras för autentiska texter tidigt i språkinläring är viktigt, men att låta det utgöra grunden för språkinläring kan vara problematiskt. Att använda en stor del autentiska texter redan på tidigare nivåer riskerar att försvåra utformningen av en tydlig progression i grammatisk och lexikal svårighetsgrad och kan göra det svårt för studenter att se vilka delar av ordförrådet och vilka grammatiska strukturer i texterna de bör fokusera på och lära sig att aktivt använda. Det finns idag många läromedel i arabiska med olika pedagogiska metoder. Att använda en lärobok, åtminstone för de grundläggande kurserna, skulle sannolikt underlätta för studenterna att organisera och överblicka sina studier och för lärarna att organisera och samordna kurser. En del problem som framkommer i kursutvärderingarna (med beaktande av att endast fåtal studenter svarat), behovet av tydligare ordlistor och uppgifter, skulle kunna åtgärdas med att använda en lärobok.

Dialekt: Ämnesundervisningen kan också utvecklas genom att introducera kurser i en arabisk dialekt. Hur och när undervisning i dialekt bör introduceras i studiegången i arabiska är kontroversiellt, men det råder konsensus kring att färdigheter i en talad dialekt är nödvändiga för en fullgod praktisk språkfärdighet. I självvärderingen betonas praktisk språkanvändning och muntliga färdigheter som ett riktmärke i undervisningen. För alla talade situationer en student kan förväntas finna sig i är en talad dialektal form av arabiska den naturliga varieteten. I frånvaron av undervisning i dialekt används vid HDa standardarabiska för muntlig språkfärdighet. Ett av lärandemålen för Arabiska II är att "interagera på tillrättalagd modern standardarabiska (MSA) i vardagliga och välkända situationer" och "hålla konversationer på MSA". Detta är ett problematiskt lärandemål. Standardarabiska används normalt inte i vardagliga situationer och i konversation. Med ett sådant lärandemål tränas studenter i en användning av språket som inte är socialt gångbar och inte är representativ för normal kommunikation.

Modern språkvetenskap: Ytterligare ett problem med detta uteslutande fokus på standardarabiska är att det riskerar att reproducera den mycket konservativa och preskriptiva språksyn som är dominerande i arabvärlden, speciellt i utbildningsväsendet, där dialekterna, trots att de är alla arabisktalande personers modersmål, betraktas som en korrupt och undermålig form av språket. Speciellt med tanke på inriktningen mot lärarstudenter är det viktigt att alternativ till denna språksyn presenteras för studenter.

Därtill konstaterar de sakkunniga att det växande problem med modersmålstalare av arabiska som söker sig till arabiskakursen på nybörjarnivå är en nationell utmaning. Detta är ett svårt pedagogiskt och administrativt problem som känns igen vid andra lärosäten i Sverige. Pedagogiska problem med detta framgår i självvärderingen och i kursvärderingar. En möjlig utvecklingsmöjlighet i det här avseendet är att utveckla separata studie- och examinationsformer för studenter med arabiska som modersmål som inte kräver närvaro i lektioner med övriga studenter.

Studenternas kommentarer

De intervjuade studenterna menar att det är rätt väg att starta med standardarabiska då det ger möjlighet att kommunicera över hela arabvärlden. Det är svårt för personer med dialekter som ligger långt isär att förstå varandra, utan det fungerar bra att låta studenterna ge exempel på ”sin” dialekt och jämföra dem.

Båda de intervjuade studenterna är kritiska mot att det saknas lärobok. För att skapa enhetlighet och följa en röd tråd genom utbildningen behövs en lärobok. Dessutom skulle detta göra det enklare att gå tillbaka till ett tidigare kursmoment. En av studenterna menar att de pdf:er som används känns amatörmässiga och ser dem främst som ett komplement till den litteratur studenten själv har letat fram. På frågan om vad som är mest negativt med utbildningen svarar de båda att det är avsaknaden av läromedel.

Studenterna tillfrågades om de teoretiska perspektiven i utbildningen. De menar att den grammatik som tas upp i utbildningen är användbar för att förstå och använda språket. Eftersom kursen *Avancerad arabisk grammatik* ges helt på arabiska hade det nog varit svårt att använda en annan begreppsapparat än den arabiska, då den dels hade behövt översättas, dels kanske inte hade varit kompatibel med den arabiska. En av de intervjuade menar att denne vill lära sig att använda och förstå arabiska och är inte intresserad av att gå vidare med akademisk forskning. Samtidigt har de svårt att uttala sig eftersom de inte känner till andra teorier. När det gäller litteraturvetenskaplig teoribildning säger sig en av de intervjuade vara glad att det inte har blivit mer.

Nämndens kommentarer

- En av de sakkunniga och studenter efterfrågar en grundläggande lärobok. I dialog med utbildningen framkommer att det inte finns någon aktuell lärobok med inriktning mot standardarabiska. En utvecklingsmöjlighet skulle kunna vara att samla och publicera materialet i form av en egen lärobok, något som ämnet har försökt men varit tvunget att ge upp på grund av brist på resurser. Institutionen rekommenderas att avsätta resurser för att sammanställa materialet till ett samlat läromedel.
- En av de sakkunniga menar att genom inriktningen mot standardarabiska tränas studenterna i en användning av språket som inte är socialt gångbar och inte är representativ för normal kommunikation. Nämnden instämmer delvis med detta, men det går inte att undervisa i alla dialekter och ett val av inriktning måste göras. Standardarabiska innebär en generell ingång för nybörjare som sedan kan kompletteras med en eller flera dialekter. Något som även studenterna är positiva till.
- Utbildningen och de sakkunniga är eniga om att modersmålstalare på nybörjarkurs innebär utmaningar. Nämnden instämmer dock inte med sakkunniga om att olika examinationsformer är en lösning, då detta skulle kräva olika lärandemål. På grund av

Erasmusutbyten är idag svenska undantaget från grundläggande behörighet, men att åter ställa krav på förkunskaper i svenska skulle bidra till att minska problemen.

2. Förutsättningar för utbildningen

Akademisk miljö och lärarkompetens

Ämnet arabiska på Högskolan Dalarna är relativt litet, men enligt självvärderingen täcker lärarna tillsammans in de nödvändiga kompetenserna inom språkfärdighet, grammatik och litteratur samt för de kurser som är riktade mot lärarutbildningen. Nejoood al-Rubaye är disputerad inom lingvistik, Lovisa Berg inom litteratur. Barbara Bakker har lång erfarenhet av undervisning av arabiska som andraspråk och Bianca Danial är modersmåls lärare i arabiska.

Namn/ födelseår	Akademisk titel Ämne /yrkesexamen	Befattning	Anställningens tidsbegränsning	Anställning omfattning % av heltid	Undervisning i utbildningen % av heltid	Forskning Omfattning i % av heltid	Högskole- pedagogisk utbildning omfattning i hp
Al- Rubaye, Nejoood 680625	Fil dr/arabiska	Lektor	tillsvidare	100 %	80%	10%	15hp
Bakker Barbara 660528	kandidat arabiska, kandidat Biblioteks och Informationskunskap	adjunkt	tillsvidare	60%	50%		15hp
Danial Bianca 820602	Lärarutbildning arabiska/engelska	adjunkt	tillsvidare	50%	40%		Söka till hösten BHU I
Berg Lovisa 840117	Fil dr/arabiska	Lektor	tillsvidare	100%	80%	10% (2022 40 %)	15hp
Abou Dib Fadi 850920	doktorand	adjunkt	tillsvidare	10%	8%		

Nejoood al-Rubayes senaste forskning ligger inom det litteraturvetenskapliga fältet men även modersmålsdidaktik och då specifikt grammatikundervisning. Lovisa Bergs senaste forskning rör litteratur men även modersmålsundervisning och Bianca Danial har skrivit om modersmålsundervisning. Barbara Bakker forskar både om språkinläring och litteratur, ämnen som är relevanta inom utbildningen. Som adjunkt har hon emellertid inte forskningstid från HDa. Lovisa Berg har extra forskningstid 2022 för att delta i ett projekt inom SVA riktat mot modersmåls lärare och deras didaktiska val. Projektet är ett exempel på hur ämnena samarbetar och drar nytta av varandras kompetenser inom arabiska, språkinläring och didaktik.

Angelägna behov av kompetensutveckling är att alla lärare fullgör BHU, och kompetensutveckling inom fältet för modersmålsdidaktik utan att det innebär att de enskilda forskarnas specialområden behöver stå tillbaka.

Självvärderingen kommenterar även övriga stödfunktioner och tekniska förutsättningar för utbildningen. Biblioteket ger bra service, och det finns en god dialog med antagningsenheten och studieadministrationen. Ett orosmoment särskilt då all undervisning är nätbaserad är uppmärksammade problem med datorutrustning och program, vilket har lyfts till avdelningscheferna som arbetar med frågorna.

Sakkunnigas kommentarer

En av de sakkunniga finner att lärarkompetensen är tillräckligt bred och djup för att utgöra en god garant för utbildningens kvalitet och examensnivå. Den andre sakkunnige bedömer dock att kompetensen inom litteratur är tillfredsställande men inte kompetensen inom arabisk språkvetenskap.

De sakkunnigas kommentarer gällande forskningsmiljö och forskningsaktivitet i relation till huvudområdets inriktning skiljer sig också. En av de sakkunniga bedömer utifrån listan över publikationer att det föreligger ett nära samband mellan forskning och huvudområdets inriktning, och att arabiska vid HDa utgör en ung och livaktig forskningsmiljö som befinner sig under uppbyggnad med flera publikationer och aktivt deltagande i konferenser även bland de icke disputerade lärarna. Den sakkunniga noterar att den arabiska karaktären framträder även i forskningsmiljön då några av forskarna endast har publicerat sig på arabiska.

Den andre sakkunniga konstaterar att lärarna har publicerat inom arabisk litteraturvetenskap och arabisk didaktik, och finner att lärarnas kompetens i det som är kursutbudets huvudinriktning därmed framstår som tillfredsställande. Den sakkunnige finner det vidare anmärkningsvärt att samtliga lärare huvudsakligen publicerar i arabiskspråkiga publikationer. Det är positivt att arabister är engagerade i och bidrar till att utveckla den arabiskspråkiga vetenskapliga debatten och arbetar för att överbrygga de engelsk- och arabiskspråkiga akademiska traditionerna. Men det att övervägande publicera på arabiska begränsar kraftigt spridningen av forskningsresultaten inom den utomarabiska kontexten. Vidare är många arabiska vetenskapliga tidskrifter av tvivelaktig kvalitet enligt parametrar såsom rigoröst peer-reviewförfarande, redaktörskap, mängd citeringar och indexering i databaser.

De sakkunniga finner att handledarkompetensen för utbildningens inriktningar är tillfredsställande. En sårbarhet kan eventuellt vara att kollegiet är litet med endast två disputerade lärare.

Sakkunniga finner den pedagogiska kompetensen tillfredsställande. Utöver det har en av adjunkterna genomgått lärarutbildning i arabiska/engelska. Lovisa Berg, Nejoood al-Rubaye och Bianca Danial bedriver forskning inom språkdidaktik och har givit ut en lärarhandledning i arabisk didaktik skriven på arabiska. Lovisa Berg deltar även under 2022 i ett forskningsprojekt tillsammans med Svenska som andraspråk. En lärare som dock endast undervisar 8 % har inte genomfört BHU.

Nämndens kommentarer

- Nämnden instämmer med de sakkunniga i att lärarkompetensen är tillfredsställande.
- Nämnden rekommenderar att utveckla en strategi för ökad publicering i internationella tidskrifter.

3. Utbildningens genomförande

Upplägg och praktiskt genomförande

Huvudområdet omfattar 120 hp: arabiska I-V 90 hp, samt metod- och examensarbetskurs om 30 hp. På nivå V är en grammatikkurs om 7,5 hp obligatorisk, därutöver behöver studenten välja en av tre kurser om 7,5 hp inom litteratur för att uppnå behörighet för kurserna Vetenskapligt skrivande och Examensarbete. Utöver dessa kurser ges även mindre litteraturkurser med grundläggande behörighet.

Tillsammans med SVA bedriver lärarna utbildning mot modersmållärare med inriktning arabiska. I dessa kurser behandlas både ämneskunskaper och ämnesdidaktiska kunskaper integrerat vid varje undervisningstillfälle. Undervisningen bygger på seminarieverksamhet med uppgifter som kopplar innehållet i kursen till skolans läroplan, såsom att planera lektioner, skapa övningar och resonera kring didaktiska val. Ämnet arabiska är inte involverat i UVK och VFU kurserna som ligger inom SVA, men programmet är också relativt nytt och rutiner för detta utvecklas fortfarande.

Arabiska vid HDa började byggas mot sin nuvarande form 2008. I början utökades ämnet både på djupet och bredden och det erbjöds kurser i bland annat dialekt, mediaarabiska och morfologi byggda på specifika lärares intressen parat med studenternas efterfrågan. Kursutbudet stramades upp i och med att examensrätt på kandidatnivå erhöles.

Mycket av materialet i språkkurserna är autentiskt material, såsom litteratur och poesi men även populärkultur som filmer och sånger. Detta kan sedan utgöra referens i litteraturkurserna och uppslag för uppsatser på högre nivåer.

Eftersom ämnet är ett nybörjarspråk ställs förkunskapskrav om 90 hp för de sista 30 hp som innehåller akademiskt skrivande och examensarbetet. Detta görs för att möjliggöra att studenterna kan tillgodogöra sig material på målspråket, både primär- och sekundärkällor, när de skriver sin uppsats och på så vis inte enbart behöver använda sig av ämnets europeiskspråkiga vetenskapliga grund.

Sakkunnigas kommentarer

En av de sakkunniga noterar att utbildningen är uppbyggd med en bas av kurser i språkkunskap följt av ett antal fördjupningskurser inriktade på litteratur och avancerad grammatik samt slutligen en metodkurs och examensarbete, och att denna utformning inte skiljer sig från utbildningar i arabiska vid andra universitet och högskolor. Seminarieformen med ett förväntat aktivt deltagande av studenterna utgör grunden i undervisningen. I några av fördjupningskurserna används också föreläsningar som arbetsform. Utbildningen ges på distans, on-line, dock med lektioner med obligatorisk närvaro, vilket ger möjlighet för studenter utanför Falun att följa kurserna.

Det ges möjlighet att skriva kandidatuppsatsen på svenska, engelska eller arabiska. Här skiljer sig utbildningen i arabiska vid Dalarnas högskola från övriga lärosäten i Sverige där kandidatuppsatsen inte kan skrivas på arabiska.

Grundläggande behörighet anges för kursen *Arabisk barnlitteratur*, men samtidigt poängteras att kunnande i arabiska är nödvändigt för att genomföra kursen.

Nämndens kommentarer

- Nämnden noterar att arabiska idag inte är inblandade i VFU för att kunna följa upp hur innehållet i de teoretiska kurserna omsätts i praktiken vilket skulle vara önskvärt. Kompetenta lärare är med men förstår inte alltid språket och kanske inte kan bedöma allt. Detta är dock en övergripande fråga för hela lärarutbildningens upplägg.
- Nämnden rekommenderar att se över förkunskapskraven i kursen *Arabisk barnlitteratur* så att de anger vilka förkunskaper som krävs för att genomföra kursen.

Vetenskapligt skrivande och examensarbete

I självvärderingen beskrivs hur undervisningen utvecklar studenternas vetenskapliga skrivande på två sätt.

Det ena sättet pågår i språkkurserna, arabiska I-V, där det från och med arabiska II har lagts in en modul på 3 hp i varje kurs där studenterna skriver ett självständigt arbete. I arabiska II får studenterna tillgång till ett stort antal vetenskapliga artiklar som de använder som bas för att svara på en fördefinierad, öppen fråga. I arabiska III är frågan fördefinierad, det finns visst källmaterial i form av vetenskapliga artiklar och böcker men studenterna uppmanas att själva leta efter ytterligare källor. I arabiska IV anges ämnesområden men studenterna väljer en specifik fråga och måste själva hitta källor. I arabiska V skapar studenterna en mycket kort forskningsplan med ett syfte/en fråga och en källförteckning som de presenterar och sedan arbetar med under terminen. I alla fyra kurserna finns information och handledning gällande referenshantering, syftesformulering och artikelval. Tanken är att studenterna succesivt tränar på olika aspekter av akademiskt skrivande med stöd i form av frågor och material i början för att sedan själv kunna formulera en fråga och välja ut källor.

Det andra sättet är den mer fokuserade undervisning och handledning som ges i kurserna Att skriva akademiskt och Kandidatexamensarbetskursen där studenterna genom att läsa och skriva akademisk text tränar på olika genrer och diskuterar texternas uppbyggnad. Arbetet i dessa två kurser bygger på det tidigare arbetet i arabiska II–V.

Det är generellt ett ganska litet antal studenter som skriver examensarbete. Normalt är det en eller två studenter som då handleds via zoommöten och skriftlig feedback. Studenterna har den ena disputerade kollegan som handledare och den andra som examinator. Vid tillfällen då flera studenter skriver examensarbete tillämpas även grupphandledning.

Om det är två eller fler studenter som går kursen opponerar de på varandras texter. Om det enbart är en student som skriver examensarbete har antingen en tidigare student eller en student som läser kursen *Att skriva akademiskt* varit opponenter. Eftersom betygskriterierna även innehåller själva opponeringsförfarandet får en ensam student opponera skriftlig på ett kandidatexamensarbete för att visa att denne kritiskt kan granska någon annans arbete.

Sakkunnigas kommentarer

Sakkunniga finner att förberedelser inför och upplägg av examensarbetskursen generellt är bra. De framför dock några specifika synpunkter: En av de sakkunniga ställer sig undrande till valet av kurslitteratur om metod som utgörs av tre arabiska verk skrivna på arabiska, och frågar sig varför inte verk på exempelvis engelska används, alternativt låter de arabiska och västerländska verken komplettera varandra.

Den andre sakkunnige bedömer att studenterna får tillräcklig förberedelse för examensarbetet i det fall de skriver ett examensarbete inom litteraturvetenskap, men det som möjligen saknas är litteraturteoretiska perspektiv.

I de fall studenter skriver ett examensarbete i ett språkvetenskapligt ämne har de fått en relativt snäv förberedelse begränsad till standardarabiska och traditionell arabisk grammatik, och mycket lite inom andra ämnen som sysselsätter den moderna arabiska språkvetenskapen, t ex dialektologi, språkkontakt, sociolingvistisk och annan språklig variation (även variation inom standardarabiska) eller språkideologi.

Nämndens kommentarer

- Nämnden instämmer med de sakkunniga i att upplägget av examensarbetskursen tycks vara välfungerande.
- Någon form av utbyte av examensarbeten med andra lärosäten rekommenderas.

Fördjupning och måluppfyllelse

I självvärderingen hänvisas till underlaget Matris över kurser/examensmål. Av matrisen framgår att de flesta av de generella målen för en kandidatexamen introduceras under första eller andra terminen. I kursen Arabiska I läser studenterna forskningsartiklar om språkinlärning och metoder för att bygga vokabulär, i övriga språkkurser läser studenterna vetenskapliga texter om arabisk litteratur och språkhistoria. I litteraturkurserna läser studenterna vetenskapliga artiklar och bokkapitel relevanta för ämnena de studerar.

De examensmål som studenterna har svårast att uppnå och som mest ansträngningar läggs på, är de som avser akademiskt skrivande inbegripet formalia. Innehållet introduceras redan i arabiska II. Trots detta upplevs att studenterna har svårigheter, dels att avgöra vad som är olovlig användning av andras publicerade arbeten, dels att avgöra kvalitet på källor, dvs differentiera mellan en webbsida utan avsändare och en akademisk artikel.

Sakkunnigas kommentarer

Utbildningen förefaller vara på rätt nivå. Lärandemålen för de grundläggande språkkurserna och fördjupningskurserna inom grammatik och litteratur följer också väl inriktningen på arabisk lingvistik och litteratur. Vad gäller lärandemålen förhållande till de generella målen för kandidatexamen så täcker de dessa väl.

En av de sakkunniga frågar sig dock om nybörjarstudenter utan tidigare kunskap i arabiska redan efter Arabiska V har tillräcklig kunskap för att kunna följa avancerade kurser där undervisningsspråket är arabiska och man använder sig av avancerad litteratur på arabiska? Och om det möjligen är så att fördjupningskurserna främst riktar sig till studenter med tidigare förkunskaper i arabiska?

Utvecklingen av studenternas vetenskapliga kompetens inom litteraturvetenskap framstår som mycket god, med flera kurser där de tränas i fördjupad analys av litterära texter med lärare med god kompetens i ämnet. De litteraturvetenskapliga kurserna framstår dock i kursplanerna som övervägande deskriptiva. Även om de innefattar lärandemål av att "diskutera" och "analysera", innehåller de mycket lite direkt litteraturteori. Teoretiska kunskaper är viktiga för att genomföra sådana analyser och för att formulera forskningsrelevanta litteraturvetenskapliga frågeställningar i en kandidatuppsatsen. Det enda omnämnandet av litteraturteori i kursplanerna är lärandemålen att "analysera ett urval dikter med hjälp av teoretiska modeller" i kursen Modern arabisk poesi.

En av de sakkunniga utvecklar dock att studenternas utveckling av språketenskaplig kompetens framstår som svagare. Detta är speciellt tydligt i språkundervisningen på mer avancerad nivå. I kursen Avancerad grammatik är ett av lärandemålen att "noggrant redogöra för de olika skolorna inom arabisk grammatik", dvs. att redogöra för den arabiska grammatiktradition. Den arabiska grammatiktraditionen är ett grammatiskt analytiskt ramverk som nådde sin fulla utveckling under medeltiden och som fortfarande används för arabiskaundervisning i arabvärlden och är det allena rådande paradigmet vid arabiskainstitutioner i arabvärlden. Den arabiska grammatiktraditionen är utvecklad endast för att beskriva arabiska och utgår från teoretiska utgångspunkter som till stora delar gör den inkompatibel med modern allmängrammatik och lingvistik. Arabisk grammatisk terminologi och analys går därför ofta inte att applicera vid jämförelser mellan arabiska och andra språk. Inom modern arabisk språketenskap är denna teoribildning primärt av historiskt intresse och inte ett verktyg för språklig analys. Litteraturlistan

för kursen Avancerad grammatik innehåller endast historiska verk från denna tradition. All litteratur i grammatisk beskrivning av arabiska i kursen är alltså av historisk karaktär, inte av modern språkvetenskaplig. Att använda sådan historisk litteratur för avancerad grammatikundervisning är vanligt i arabvärlden men mycket udda i den västerländska universitetskontexten. Att göra så isolerar arabisk grammatik från övrig språkvetenskap. Kunskap om den arabiska grammatiktradition har givetvis ett värde, men som en obligatorisk kurs för kandidatstudenterna förbereder den inte för interaktion med modern forskning i arabisk språkvetenskap.

I vilken utsträckning språkundervisningen på lägre nivå också utgår från den arabiska grammatiktraditionen är svårt att uttyda från kursplanerna, men det verkar rimligt att anta att perspektivet inte är isolerat till kursen Avancerad grammatik då den framställs som en fördjupning av de tidigare kurserna.

Studenternas kommentarer

De intervjuade studenterna är överens om att steg II–V håller bra nivåer och att det är lagom krävande att gå från ett steg till en nästa. Hoppet från nivå V till *Avancerad arabisk grammatik* är dock stort, särskilt som denna kurs ges helt på arabiska. Båda klarade denna kurs med svårighet, samtidigt som de var eniga om att de hade haft stor nytta av den.

Det bästa med utbildningen är enligt studenterna flexibiliteten och lärarnas kunskap i förhållande till deras personliga tilltal och förmåga att konkretisera och förklara utifrån sina kulturella och litterära sammanhang. Lärarna är personliga utan att det blir för låg nivå på undervisningen.

Nämndens kommentarer

- Enligt kursplanerna förekommer och fördjupas grammatiska inslag genom utbildningen. I några kurser förekommer lärandemål rörande dialektologi och lexikografi. I dialog med utbildningen uppges att kursernas innehåll ligger närmare vad sakkunniga efterfrågar än vad lärandemålen uttrycker. Text förekommer jämförelser mellan svensk och arabisk grammatik i en av nybörjarkurserna och i kurserna inom ämneslärarprogrammet, och uppges fungera bra, och allmänna språkvetenskapliga inslag förekommer i några kurser och dessa inslag har ökat i omfattning.
- Nämnden instämmer med sakkunnig i att de litteraturvetenskapliga kurserna i kursplanerna framstår som övervägande deskriptiva. Litteraturteoretiska inslag är svagt representerade i lärandemålen på nivå I–IV, med fler inslag på nivå V, dock övervägande litteraturhistoriska.
- Nämnden rekommenderar att i lärandemålen synliggöra de språkvetenskapliga och litteraturteoretiska perspektiv som faktiskt finns i undervisningen, och samtidigt förstärka dessa perspektiv genom utbildningen.

Studentinflytande

Självvärderingen anger att kursvärderingar och kursanalyser genomförs för varje kurstillfälle. Ämnet använder de anonyma enkäter som finns i LEARN, en påminnelse skickas via LEARN till studenterna i slutet av kursen men svarsfrekvensen är låg. Studentsynpunkter tas upp under pågående kurs och tas med i kursanalys.

Sakkunnigas kommentarer

Studenters möjligheter att påverka utbildningens upplägg framstår som fullgod. Kursvärderingar sker regelbundet och dessa ligger till grund för förändringar i kursinnehåll. Studenterna har också

goda möjligheter att påverka och kan även ge synpunkter under kursens gång. I självvärderingen anges att svarsfrekvensen är låg, men detta är ett problem som man brottas med även vid andra lärosäten.

Studenternas kommentarer

I jämförelse med andra utbildningar som studenterna har erfarenhet av är det mycket lätt att komma i kontakt med lärarna. De är tillmötesgående och försöker hitta lösningar när det uppstår olika typer av problem, och de svarar snabbt på mejl. Dock verkar ingen kolla vad som skrivs i diskussionsforumet trots att det i vissa kurser är obligatoriskt att delta där.

Nämndens kommentarer

- Nämnden instämmer med sakkunniga i att studenternas möjlighet att påverka utbildningen är god. I dialog med utbildningen framkommer att det inte förekommer obligatoriska diskussionsforum vilket en av studenterna uppgett.

Prestationsgrad

En student har tagit ut kandidatexamen de senaste två åren.

År 2020	Grundnivå	Avancerad-	Totalt
Helårsstudenter	123,5		
Helårsprestationer	62		
Prestationsgrad %	50 %		
År 2021	Grundnivå	Avancerad-	Totalt
Helårsstudenter	106		
Helårsprestationer	62,4		
Prestationsgrad %	59 %		

Helårsstudenter, helårsprestationer och prestationsgrad de senaste två åren.

Enligt självvärderingen beror den låga prestationsgraden till stor del på förväntningar byggda på att kurserna är nätbaserade och att studenterna inte planerar för att studera dagtid på fasta tider. Många arbetar också samtidigt som de studerar, vilket fungerar för vissa men inte för alla. Från arabiska II och uppåt är prestationsgraden högre beroende på att studenterna vet vad som förväntas och planerar därefter.

Nämndens kommentarer

- Den låga prestationsgraden diskuterades i dialog med utbildningen. En bidragande orsak till siffrorna är att många studenter hoppar av utan att avregistrera sig trots systematiska påminnelser. Möjligheter att automatiskt avregistrera inaktiva studenter finns enligt uppgift vid andra lärosäten och skulle vara välkommet. Orsaker till att detta inte kan tillämpas vid HDa bör utredas.

4. Fokusområde: Internationalisering och hållbar utveckling

I självvärderingen ges tre exempel på internationella/interkulturella färdigheter och förmågor och förhållningssätt som studenterna uppnått efter utbildningen:

- Interkulturellt förhållningssätt. Studenterna möter internationella föreläsare och/eller författare som ofta ger andra perspektiv än vad som finns i studiematerialet vilket ger upphov till

diskussion. Genom dessa gäster möter studenterna också en annan akademisk kultur, särskilt om det är arabiska gäster, vilket diskuteras med studenterna före och efter besöket.

- **Material.** Studenterna möter från arabiska II autentiska texter. Utifrån såväl litterära texter som nyhetsartiklar finns möjlighet att diskutera interkulturella frågor, ta in nya synsätt och diskutera förståelsen för den arabisktalande världen. I litteraturkurserna och kursen i akademiskt skrivande diskuteras forskningstraditioner, och möjligheter och svårigheter med att applicera teorier framtagna i västvärlden på texter skapade i den arabisktalande världen.
- **Värderingsförmåga.** I litteraturkurserna läser studenterna artiklar skrivna av forskare från olika traditioner och diskuterar vilka faktorer (ofta kulturella aspekter) som kan ligga bakom hur och varför vissa resultat diskuteras eller vissa frågor inte tas upp, alternativt vissa frågor ges stort utrymme.

Självvärderingen beskriver vidare den syn på hållbarhet som ska prägla utbildningen. En grundtanke är att de kunskaper som studenterna förvärvar ska ha god hållbarhet över tid och för framtida yrkesliv, både för lärarstudenter och för andra studenter, därav fokus på att använda språket aktivt och läsa mycket autentiskt material. Material som traditionellt har ingått i undervisningen i arabiska, som t ex vissa aspekter av grammatik eller särskilda texter som enbart är intressanta för experter har lyfts ur utbildningen.

I självvärderingen ges två exempel där innehållet i utbildningen berör hållbarhetsfrågor:

- **Social och ekologisk hållbarhet genom litteratur.** Studenterna läser texter som analyseras och diskuteras utifrån ekokritik och/eller marxistiska teoribildningar. Studenterna reflekterar över de olika förutsättningar som finns för hållbarhetsarbete i olika delar av den arabisktalande världen samt hur effekterna av global uppvärmning, vattenbrist och torka påverkar olika länder.
- **Social hållbarhet genom språk.** Studenterna läser och diskuterar artiklar om dialekter och standardarabiska som visar hur kunskap i standardarabiska traditionellt har varit en klassmarkör, men att det finns initiativ där dialekt förs fram som ett mer inkluderande val gällande t ex samhällsinformation och nyheter. Studenterna diskuterar också trenden där standardarabiska i många länder får stå tillbaka för engelska eller kinesiska som anses ge större framtidsmöjligheter, vilket blir en ny klassmarkör.

Sakkunnigas kommentarer

Sakkunniga noterar att självvärderingen visar på medvetenhet om internationalisering och hållbar utveckling och att miljön kontinuerligt arbetar på att utveckla och främja dem. Vad gäller internationalisering och mångfald så främjas detta genom mötet med internationella föreläsare och även genom kursmaterialet som till en stor del är hämtat från autentiska texter. De diskuterar också forskningstradition och hur teorier som tillkommit i västvärlden kan tillämpas i den arabisktalande världen. Rörande hållbarhet så tar självvärderingen förutom den ekologiska hållbarheten även upp en social hållbarhet som är anknuten till språk. Båda dessa typer av hållbarhet aktualiseras i utbildningen genom kurslitteraturen och genom diskussioner.

Nämndens kommentarer

- Nämnden instämmer med de sakkunniga i att dessa områden på ett tillfredsställande sätt hanteras i kurserna.

5. Sakkunnigas sammanfattning

Styrkor

- Stark förankring i arabisk litteraturvetenskap och med ett tydligt fokus på detta ämne i

utbildningen.

- Utbildningens arabiska karaktär med användande av autentiskt material och även ett tidigt införande av arabiskan som undervisningsspråk ger studenterna en nära och inspirerande kontakt med det arabiska språket och kulturen. Detta ger också en god kompetens i arabiska som kan användas i ett framtida yrkesliv.
- Självvärderingen och listorna över institutionens forskningsaktivitet visar också på ett livaktigt och väl insatt kollegium som aktivt och regelbundet arbetar på att såväl utveckla utbildningen som att bygga upp en stark forskningsmiljö. Den forskning som bedrivs är också anknuten till utbildningens profil.
- Distansundervisningen möjliggör för fler personer att följa utbildningen.

Svagheter

- Begränsad anknytning till modern arabisk språkvetenskap; ensidigt fokus på standardarabiska.
- Det som ovan angivits som en styrka kan också behöva klargöras ytterligare. Sålunda skulle det vara intressant att få veta mer om hur man anpassar undervisningen så att den fungerar för såväl arabiska modersmålstalare/personer med tidigare kunskaper i arabiska som rena nybörjare. Problematiken tas upp i självvärderingen där det talas om förekomsten av krockar mellan modersmålstalare och nybörjare på kursen Arabiska 1 för nybörjare och att modersmålstalare väljer denna kurs trots att de rekommenderas att börja på högre nivåer. Utbildningen startar med kurs för Nybörjare i arabiska men kurslitteratur och undervisningsspråk längre fram blir snabbt avancerat. Min fråga är då om nybörjarstudenterna hänger med på de högre nivåerna där undervisningsspråket ibland är enbart arabiska och det förekommer avancerad kurslitteratur på arabiska?

Utbildningen är naturligtvis riktad till såväl nybörjare som personer med tidigare kunskaper i arabiska, men kanske att det skulle behöva klargöras ytterligare för hur man lyckas med att skapa en utbildning som passar för de olika målgrupperna.

Utvecklingsmöjligheter

- Använda en publicerad lärobok, åtminstone för första terminernas kurser.
- Prioritera modern språkvetenskaplig kompetens i framtida rekryteringar.
- Införa kurser i arabisk dialekt.
- I enlighet med det som sagts ovan så skulle ett förslag kunna vara ett klarare förtydligande av hur man arbetar med de olika studentgrupperna (modersmålstalare/nybörjare). Om antalet studenter är tillräckligt stort skulle eventuellt två grenar kunna göras: en för arabiska modersmålstalare och en för nybörjare.
- Möjligheter som tas upp i självvärderingen är också att utveckla utbildningen mot magister/masterstudier, vilket skulle kräva fler disputerade lärare.

Sårbarhet för förändringar

- En möjlig sårbarhet är att kollegiet är litet med endast två heltidsanställda disputerade lektorer.